

MUNKA ÉS BECSÜLET

EMLÉKFÜZET

TANAY JÓZSEF, GRÓCZ ERNŐ, PAULICH JÁNOS, MOLNÁR LÁSZLÓ,
NAGY KÁLMÁN, HIRSCH FERENC, NOSKE ERNŐ, NOVÁTZKY JÁNOS,
WIRTH KÁROLY

50 ESZTENDŐS PÁLYAJUBILEUMÁRA

KIADJA A PESTI KÖNYVNYOMDA R.-T. SZEMÉLYZETE
BUDAPEST, 1922

TARTALOM

**TANAY JÓZSEF
GRÓCZ ERNŐ
PAULICH JÁNOS
MOLNÁR LÁSZLÓ
NAGY KÁLMÁN
HIRSCH FERENC
NOSKE ERNŐ GYULA
NOVÁTZKY JÁNOS
WIRTH KÁROLY**

A PESTI KÖNYVNYOMDA R.-T. SZEMÉLYZETE:

*Engedtessek meg nekünk, hogy ünnepeljünk. Ünnepeljünk kilenc olyan egyszerű embert, akinek bölcseje nem volt koronás veretű, s nevöket nem harsogja a napisajtó, de akik mind-
amellett sokat, az értékes dolgoknak legértékesebbikét: produktív munkát, valódi munkát, egy
félszázadon túl terjedő időszak valódi munkáját rakosgatták oda a nemzet oltárára.*

*Mindeneknek viszonylagos az értéke, csak a teremtő munkáé abszolút és változhatatlan. A
tegnap ünnepelt államférfiú mára közgyűlölet tárgya lehet, s a késő idők történetírója
kártékonyan bélyegezheti a működését; a máma divatos teóriákat holnapra silány agyrémnek
meg hazugságnak nevezheti a világ; egész sereg foglalkozásnak problematikus az erkölcsi és
materiális létjogosultsága, csak egy van, aminek az értéke örök és változhatatlan: ez a munka,
a teremtő, javakat produkáló és reprodukáló, nemzeteket boldogító munka.*

*A munka: erkölcs; a munka: becsület; s amely világnézetnek nem ez a gerince: csak bol-
dogtalanságot hozhat az emberiségre. A munka az, ami felölel minden lehető szépet, jót és
magasztosat az emberi életben.*

*Kilenc derék öreg kollégánk sorakozik előttünk. Mindmegannyi hőse a világboldogító valódi
munkának. Ötven esztendeje dolgoznak ernyedetlenül. Mindegyikök hozzávetőlegesen száz-
ötvenezer hasznos munkaórát dolgozott le életében. Számítsuk ennek teljes termelvényi értékét
amerikai módra – tehát reálisan – óránként csak egy dollárjával (számíthatjuk, mert a munka
belső értékét a valutakülönbség nem bontja meg), számítsuk le ebből az állam háború előtti
15%-os részesedését, a mostani 40–50%-ot, s rá kell jönnünk, hogy ez a kilenc egyszerű
ember a munkája révén sok-sok millió koronával járult hozzá a nemzeti vagyon növeléséhez
és az állami gépezet fönntartásához. Ha Csonka-Magyarország öt millió felé járó felnőttjének
csak kilenctized része dolgozna úgy, oly igazán, akkora ügybuzgósággal s igyekezettel, mint
most jubiláló öreg munkástársaink: rövid emberöltő alatt soh'se látott jólét és meglege-
dettség lenne úrrá e siralomtanyán...*

*Kilencszer százötvenezer munkaóra! Mennyi gondolatcsikra pattant ki ez alatt jubilánsaink
agyában a legfő közjó: a munka javára?! Mennyi szent veríték gyöngyöződött tisztes
homlokukon?! Mennyi lehet az a szárnyaló akarat, amely ágyat vetett ennek a kilencszer
másfélszázézer-órás áhítatos munkálkodásnak?!*

*Százötvenezer becsülettel lerótt munkaóra! Mutassanak ennél szebb nemesi levelet. A munka
beláthatatlan hadseregének felső tízezer közé emelődtek általa jubilánsaink. A munka
hercegei, a munka grófjai, lovagjai, hősei lettek általa!*

*Őszülten és megtépetten, de félszázad termékenyítő munkájának büszke öntudatával áll
előttünk kilenc munkástársunk; multjuk jobbára nélkülözés, a holnapjuk bizonytalan, de a
munkásbüszkeség ott kell hogy ragyogjon a szemükben.*

*Becsüljük meg őket. Jól dolgoztak. Egyenként másfélszázézer munkaórát! Övék volt a munka
és a becsület, vajjon elkövetkezik-e érte valaha a haza és a társadalom elismerése?*

TANAY JÓZSEF

A turáni embertípus apoteózisa kívánkozik a tollunk alá. Azé a típusé, amelyet Baumgartentől kezdve az etnografusok hosszú sora legföljebb csak átmenetinek volt hajlandó elfogadni az úgynevezett aktív és passzív race-ok között. Szeretnők bebizonyítani, hogy a turáni típusnak éppen a legtisztább, s ezért ma már elég ritka képviselői között is akadhat olyan ember, aki egyesíti magában az aktív race-ok minden szellemi nagyra-termettségét, tettvágyát, munkakészségét; akiben ezenfelül lobogó lánggal ég a progresszivitás lelkesedése, aki maga a megtestesült szociális lelkiismeret, akinek hosszú életefolyásából olyan magasztos etika szűrődik le, hogy példaképpül vehetné őt minden magyar ember. Hiszen az ilyen emberek viszik előre hazájuk és az emberiség ügyét.

Mert Tanay József gyönyörű példánya a keveretlen magyarságnak. Ez a nemes arcforma és az a meleg szempár csak a magyar rónán található, a Kúnságban, a Hajdúságban meg a Körösök vidékén.

Tanay József ötvenesztendős nyomdászti pályafutása nagyszerű láncolata a munkának. Fél századon át napi nyolc órát dolgozott a kenyérért hivatalból, s további legalább is nyolc órát a közért, lelkesedésből és szociális kötelességtudásból.

Ennek az ötvenesztendős munkásságnak a históriáját megírni: kötetek kellenének hozzá. Sajna, erről nem lehet szó. Fűzzünk össze tehát legalább egy bokrétácskát ünnepeltünk életének legkimagaslóbb eseményeiből, amelyek jórészt egyúttal a magyar könyvnyomtatásnak és a magyar munkásjóléti törekvések történetének is útjelzői.

Tanay József 1857-ben született Békésgyulán. Édesapját, Tanay Gyula iskolaigazgatót szépszájú családdal áldotta meg a sors, de ő pedagógus létére tudta a módját, miképpen adjon gyermekei mindenképpen olyan nevelést, amely elsőrendű emberi értékekben teszi őket gazdagokká.

Életben maradt hat fiúgyermeke közül kettő: az 1846-ban született Ödön és a tizenegy évvel fiatalabb József a nyomdász-névnek szereztek minden téren becsületet.

Tanay József eredetileg nem készült nyomdásznak. Édesapja előbb középiskolai tanulmányokra fogta; elvitte Aradra, ahol szerencsésen végigjárta a gimnázium két első osztályát; majd Nagyváradra küldte, ahol a harmadik és negyedik osztályt végezte el becsülettel.

A negyedik gimnázialis osztály sikeres elvégzése után gyógyszerészyakornokká lett Tanay József, de sehogy sem érezte jól magát a tégelyek és medicinás üvegek világában; bátyjának Ödönnek a példája ellenállhatatlanul húzta őt a tipográfia felé; végre is 1871-ben nyomdásztanulónak állt Dobay János jóhírű gyulai nyomdájába.

Fölszabadulása után nem sok időt töltött Gyulán. Ambíciója már 1875-ben Budapestre hozta, ahol a Pesti Könyvnyomda Részvénytársasághoz lépett be, s annak alkalmazottja immár negyvenhét esztendeje. 1879-ben korrektorrá lett, 1886-ban helyettes művezetővé választotta őt a nyomda személyzete.

Igenis, választotta. A faktorrá-levésnek ezzel a szokatlan módjával a jóemlékű Hirsch Lipóton kívül csak Tanay József dicsekedhetett. Lovag Falk Zsigmond eszméje volt, hogy azt a bizalmi emberét, aki a vállalat legfontosabb munkakörét látja el, s aki összekötő kapocs munkáltató és munkás között: a személyzet által választassa meg. A következmények igazolták Falk Zsigmond elhatározásának bölcs voltát: a nyomda személyzete legérdemesebb és

legnépszerűbb pályatársát választotta faktorául, s a munkamenet harmóniája mindenkorra biztosítva lón.

1892-ben tényleges művezetővé, 1913-ban pedig az egész vállalat aligazgatójává lett Tanay József. 1902-ben, részvénytársasági munkásságának huszonöt-éves jubileumakor: nagyszabású ünnepet rendezett tiszteletére a főváros nyomdászvilága.

Időközben kitüntetésekben is volt része. Megkapta az Országos Iparegyesület ezüstérmét, majd 1896-ban a koronás arany érdemkeresztet, s 1898-ban a Ferenc-József-rend lovagkeresztjét.

Amint már említettük: Tanay József 1875-ben jött fel Budapestre. Hogy értelmességével és fiatalos tett-erejével mennyire kitűnt kortársai közül: bizonyítja, hogy már a rákövetkező esztendőben választmányi tagja volt az anyaegyesületünknek. Csakhamar tagja lett a Typographia szerkesztő-bizottságának is, s tevékeny része volt mindenben, ami az akkori nyomdászok szívét hevesebb dobogásra tudta indítani.

Firtinger Károly leköszönése után: 1881 február 4-én őt választották a Typographia szerkesztőjévé. Az 1881-iki Szent-István-napkor tartott második magyar nyomdászkonferencián mint küldött vett részt, s előadója volt egy a magyarországi nyomdászegyesületek kölcsönösségére vonatkozó fontos javaslatnak. Az 1882-iki konferencián a kerületi szervezési bizottságba választották, s mint ennek elnöke, sokat dolgozott az országosítás előkészítésén.

Ekkoriban – 1882 vége felé – tört ki teljes erővel az a különben már régóta lappangó mozgalom, amely a Typographiának megmagyarosítását tűzte ki céljául. A mozgalom kiindulási pontja a Budapesti Könyvnyomdászok Társasága volt, élén az elnök Tanay Józseffel, Ács Mihállyal, Firtinger Károssal, nyomukban az akkor még ifjú s nagyreményű magyar kultúra neveltjeinek sokaságával.

A két párt döntő küzdelme 1883 április 8-án ment végbe. A magyarosításra törekvő párt két szavazattal kisebbségben maradt, aminek következtében Tanay József leköszönt a Typographia szerkesztőségéről.

Szakszervezeti irányban való működésének vannak még ezután is kiemelkedő pontjai. Nagy része volt az 1885-iki nyomdászkonferenciának az országosítást illető előmunkálataiban; Zaka Lajos szerkesztősködése elején ő volt a szerkesztő-bizottság elnöke, s az 1885-iki árszabálymozgalom idején ő volt az árszabálybizottság előadója, valamint az egész mozgalom egyik fő-fő vezetőembere.

1886 után tevékenységének súlypontja mindinkább a szakirodalom terére helyeződött át. Nagy, sőt igen nagy szerepe volt ezután is a magyar nyomdászok társas életében, de – időközben faktorrá lévén – szakszervezeti irányú kobbatás működése megszűnt; a Typographia fényestollú szerkesztője, az árszabálymozgalmak tüzeszavú vezére lassankint a mindentlátó, megfontolt és jóakarató közvetítővé lett, amint az már pozíciója által is determinálva volt. E minőségében csak jót és hasznosat cselekedett, mind az egész nyomdaipar, mind pedig régi osztálytársai javára.

A magyar nyomdászati szakirodalom pedig édesapját, egyik megalapítóját tisztelheti Tanay Józsefben. Minden, ami Nagy-Magyarországon a szakirodalom és a szakfejlesztés jegyében történt: közvetve vagy közvetlenül jórészt az ő nevéhez fűződik. Pusztai Ferencsel ő volt az első Magyarországon, ki izzó lelkesedéssel és tömör fáradtsággal szakirodalmi vállalatokat létesített, jeles szakírókat nevelt, s teret biztosított ezek munkásságának. A maradandóbb jellegű szakirodalmi vállalkozások őseinek, az 1883-ban megindult Magyar Nyomdászok Évkönyvének is első szerkesztője ő volt.

Nagyobb arányú szakirodalmi tevékenységet főképp 1891-től kezdve fejtett ki Tanay József, amikor a Könyvnyomdászok Szakköre az ő szerkesztésével megindította a Grafikai Szemlét.

Szakirodalmunk ekkor kezdődő hőskora még mindenkinek élénk emlékezetében lehet. A nyomdászok ezrei emlékeznek még bizonyára az időkre, amikor szaklapjaink gyönyörű és nemes versengéssel csak úgy ontották a tudnivágyó nyomdászok számára az ismeretanyagot, s amikor a Tanay vezérelte Szakkör a Magyar Nyomdászok Évkönyve esztendőről esztendőre szebbé tételével, egy nagyszabású szakoktatási programm kiépítésével, vándor fölolvadások, kiállítások rendezésével lendített oly hihetetlenül nagyot a nyomdászati szakkulturán. Amikor ezernyi tipográfus fordult meleg érdeklődéssel a tulajdon mestersége felé, mert Tanayék ráismertető szeme és ujjmutatása soha sem sejtett szépségekre tette őket figyelmessé.

Bizony, ennek a nagyszerű mozgalomnak fő-fő éltetője ünnepeltünk volt, aki magasabb színvonalú értelmiségével mindenben rögtönösen fölismerte a szépet, helyeset, s azt lelke egész hevével támogatta. Lótott-futott, szónokolt, lelkesedett, mindenkit magával ragadott. Öröm volt vele dolgozni. Szeretreméltósága és ékesszólása áldozatokra bírta, ha kellett, a leghidegebb eszű üzletembereket is. Így született meg a Szakkörnek kísérleti nyomdája, így építettünk messze világító szakirodalmi intézményeket. Az ő egyénisége körül forgott minden, ő volt a magyar nyomdászati irodalomnak legnagyobb reprezentánsa, egyszersmind spiritus rectora is sok ideig.

Az ő neve meg a magyar nyomdászati szakirodalom majdnem egy fogalom.

Ünnepeltünk igazi példaképe a nagystílusú embereknek. Sohasem kicsinyeskedett. Pártoskodás, személyi dolgok nem értek föl hozzá. Mindig csak az ügyet, a célt látta maga előtt, s ennek szolgálatába állította a maga tetterejét s nem közönséges szónoki képességeit.

Tudta ezt mindenki. S szerették és tisztelték érte. S mi sem természetesebb, mint hogy ha ember kellett a gátra: őt választották meg elnökül, vezetőül, irányítóul, mert az ő személye mindig az egyéni torzsalkodásokon való fölülelmelkedést és a munkát meg egyszerűtetet jelentette.

Csak kettőt említünk még meg e sokfelé viselt tisztségei közül. Mind a kettő történelmi jelentőségű, mert az ő működése idején, részben az ő fáradozása útján nőtték az illető intézmények százezeres taglétszámúakká s már a jelenben is mérhetetlen fontosságúakká.

Egyik ilyen intézmény a Munkásbiztosító. Mikor a munkásbetegségélyezésről szóló törvényt a kilencvenes évek elején megalkották: Tanay József egyszeriben meglátta ennek a munkásság sorsát biztosabbá tevő jó oldalait, s az általa annyira szeretett kicsiny emberek érdekében hatalmasan kivette részét az építő munkából. Esztendőök hosszú során át alelnöke, majd elnöke volt a budapesti kerületi betegsegélyző pénztárnak.

A másik intézmény az Általános Fogyasztási Szövetkezet. Tanay József ott volt az alapításánál, s – jobbra elnöki minőségben – azóta is mérhetetlenül sokat dolgozott a munkásemberek konzumjéért.

Nem szólunk erről többet. Százezernyi jó magyar munkás úgyis tudja. Valamikor majd a történelem veszi róla át a szót. Mert Tanayék itt már a történelemnek dolgoztak.

Ugyis, mint a rochdalei takácsok.

Hogy ünnepeltünk évtizedek sorvasztó munkáját oly jól bírta: nagy része van benne hitvesének, Guth Albert betűöntőde-vezető leányának, ki szerető gondossággal igyekezett azon, hogy mentől kellemesebb otthon varázsoljon százfélé is elfoglalt férje-ura számára. Három

élő gyermekük közül József fiuk az Országos Munkásbiztosítóban titkár, Irma leányuk egy kiváló pedagógusnak a felesége, a legifjabb Jenő pedig még az egyetemet járja.

Ime ez a szűkebb családja ünnepeltünknek. A tágabb család annál számosabb. Belétartozik Nagy-Magyarország tízezernyi nyomdai munkása, s még sok ezer a fokozatos szociális fejlődésünkért lelkesedő olyan ember, akinek közvetlenül is alkalma volt megismerni és egyszersmind megszeretni Tanay József remekbe szabott egyéniségét.

GRÓCZ ERNŐ

Ez a szelid, higgadt öreg kollégánk is igen jelentékeny nyomdászmultra tekinthet vissza. 1859 január 12-én született Horgoson, Csongrád megyében, hol atyja községi jegyző volt, s ahonnan a család csakhamar Szentesre költözött, ahol atyja a város főjegyzője lett. Itt járt iskolába is, de mivel atyja korán elhunyt, az iskolát abba kellett hagynia és 1871 október 24-én belépett szedőtanulónak Cherrier János szentesi nyomdájába. 1875 október 24-én felszabadulván, már 1876 január 9-én Budapestre jött, ahol az Athenaeumban kapott alkalmazást. Egy év után azonban, kevés lévén a munka, mint fiatal szedőt elbocsátották, amidőn Jászberénybe jutott Bakos István nyomdájába. Ismét Budapestre jöve, 1878 február 6-án a Légrády-nyomdában kap kondíciót, ahol szintén rosszak voltak a viszonyok és a munka is kevés lett. Bakos István felkeresésére tehát újból Jászberénybe ment.

1879-ben ismét följött Budapestre, midőn július 21-én az Athenaeumba lépett be kondícióba, honnét 1880-ban, karácsonykor, parciális sztrájk következtében lépett ki.

1881 január 2-án pedig Schlesinger és Wohlauser nyomdájába lépett be az Egyetértéshez, s midőn 1882 áprilisában az Egyetértés átment a Franklin-nyomdába, Grócz Ernő is átlépett, de megbetegedvén, 1883 márciusban Kecskeméten vállalt kondíciót egy hetilapnál. Innen 1884 március 24-én a Pesti Könyvnyomdába lépett be. Három évig mint számoló-, táblázat-, hirdetésszedő és tördelő, 1887 augusztus óta mint korrektor, 1907 óta pedig mint revizor tölti be felelősségteljes állását.

1883 május 14-én nősült meg, Dunaadonyból feleségül vevén Puskás Etelt, az odavaló nyugalmazott jegyző leányát. Házasságukból négy gyermek született. Két fiú és két leány. Az egyik fia a Munkások Rokkant-Egyletének tisztviselője, a másik azonban 1915 június 16-án az olasz harctéren a Krn-hegységben hősi halált halt mint hadapród és harmadéves gépészmérnök műegyetemi hallgató.

Közéleti tevékenységét 1883-ban Kecskeméten kezdte meg, amennyiben a Nyomdászok Közlönyébe több cikket írt, majd 1884-ben Budapestre kerülve, 1885-ben az anyaegylet választmányi tagja lett s egyszersmind jegyzője, könyvtárosa és Zaka mellett a szerkesztőbizottság tagja is. Később a Szakkörnek is választmányi tagja lett és egyúttal szakköztségi tag, s mint annak előadója a nyomdásztanulók szakiskolájának érdekében tervvázlatot dolgozott ki, ami a szakirányú iskolákra impulzust adott.

A hitelszövetkezetnek is hosszabb ideig jegyzője volt, valamint mint jegyző résztvett a Korrektorok és Revizorok Köre megalapításában és ennek alapszabályait Schwind Béla elnökkel együtt ő készítette.

Néhányszor az árszabálymódosító bizottságnak is tagja volt és nem csekély munkásságot fejtett ki. Ezekon kívül számos szakcikket írt a Magyar Nyomdászokba, a Grafikai Szemlébe, Magyar Nyomdászok Évkönyvébe, nemkülönben szaktársadalmi cikkeket a Typographiába. Önálló szakmunkája is volt: A Betűszedés Kátéja cím alatt, mely két füzetben jelent meg. Ezeket kiegészítendő még egy nagyobb szakmunkát is írt „A betűszedés alapismeretei” címen, melynek 20–24 ívet kitevő kéziratai azonban a nagy világfelfordulásban elkallódtak.

PAULICH JÁNOS

kitűnő, sokoldalú és nagy tiszteletben álló korrekтора a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaságnak. Ötvenesztendő nyomdászti multját végesvégig a legönzetenlebb szaktársiasság jellemzi.

Alantabb következő, dióhéjba foglalt kis életrajza egész sorozatát mutatja azoknak az erkölcsi erőpróbáknak, amelyeket Paulich János mindenkor diadalmasan állott meg. Amikor arról volt szó, hogy a kollegialitás érdekében valami áldozatot hozunk, Paulich kollégánk mindig az első és a tántoríthatatlanul kitartók közt volt.

1860-ban született Zimonyban, ahol édesapja a Dunagőzhajózási Társaság alkalmazottja volt. 1865-ben apját áthelyezték Pestre, s a kis Paulich János itt került az iskolába. Négy elemi és egy reáliskolai osztály elvégzése után 1872-ben, az eredetileg sztrájk miatt megrendszabályozott nyomdászoktól alapított s akkoriban igen jelentékeny Első Magyar Egyesületi Könyvnyomdába (a Bálvány-utca és Fő-utca, mai Arany János-utca sarkán) került tanulónak, s négy esztendő tanulás után itt is szabadult föl 1876-ban. 1878-ban átment a később tragikus sorsot ért Fanda József nyomdájába, ahonnan azonban az 1880-iki parciális sztrájk alkalmával kiszorult. 1881-ben Buschmann Ferencnek, a Typographia egykori szerkesztőjének a nyomdájában dolgozott. Amikor az akkortájt igen nagy mértéket öltött munkanélküliség őt is utólérte, nem vesztette el energiáját, s más téren igyekezett a kenyerét megkeresni; pár hónapig a Dunagőzhajózási Társaság alkalmazottja volt. Majd újra belépett az Első Magyar Egyesületi Nyomdába, 1883-ig dolgozva ott, amikor a Rudnyánszky-féle (később Nagy Sándor) nyomdába ment át. Tíz esztendőt töltött el ebben a jóhírű nyomdában, mint lapszedő.

Ebbe az időszakba esett a nősülése is; 1887-ben feleségül vette özv. Hanisch Antalné szül. Vitézky Paulát, boldog házasságban élve véle a hitvesnek 1912-ben bekövetkezett haláláig.

1893 szeptember havában a Budapesti Hirlap otthagya a régi Nagy Sándor-féle nyomdát, s a saját új nyomdaépületébe került, a Röck Szilárd-utcába. Paulich kollégánk is véle ment s ott dolgoztatott egészen az 1895-iki nagy bérharcig...

1896 januárjában az akkori Kosmos- (most Globus)-nyomdában kapott kondíciót, s itt maradt 1899-ig, amikor a Magyarországnál fölmerült árszabálysértések kilépésre kényszerítették. Még ez év végén a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájába került, s ott tevékenykedik még ma is.

Tíz évi özvegység után 1920-ban újból megnősült, feleségül vevén özv. Hedrich Antalné, kivel azóta is ideálisan szép és boldog házasságot él.

MOLNÁR LÁSZLÓ

E mindig vidám és fürge kollégánkról senki sem merné föltételezni, hogy már hatvanhárom esztendő nyomja a vállát. Pedig jobbára embert-örlő munkát végzett félszázadon keresztül, a betűk millióit sorakoztatva egymás mellé.

Az öreg kollégáink által végzett munkamennyiséget nem szabad azzal a mértékkel mérnünk, mint a mostani fiatalokét. A régi világban hosszabb volt a munkaidő: Budapesten jobbára kilenc óra, de a vidéken csekély kivétellel mindenütt tíz óra volt napjában. A munka intenzivitása sem igen maradt a mostani mögött; a testi szervezetet annyira megviselő kompressz-szedés volt az uralkodó, sőt a lapoknál deputátumot szedtek. A különórás ma ritka dolog, harminc-negyven év előtt úgyszólván mindennapos volt. Bizony, szociálhigiénéi tekintetben is valósággal csoda, ha a régi, annyira kihasznált kollégáink egyike-másika jó egészséggel érte meg ötvenesztendő pályajubileumát.

Molnár László kollégánk 1859 szeptember 8-án született Aradon. Az elemi iskolát és két gimnáziumi osztályt elvégezve, 1872-ben szedőtanulónak állott Goldscheider Henrik jóhírű aradi könyvnyomdájába. Fölszabadulta után is ott dolgozott még vagy kilenc esztendeig, amelyet azonban 1881-ben egyévi katonáskodás szakított meg a honvédségnél. 1883-ban a Réthy Lipót aradi nyomdájába lépett be, hol öt esztendeig volt laptördelő. További öt esztendőt a Gyulay István nyomdájában töltött el, szintén laptördelői minőségben. Az „Aradcsanádi nyomda” alkalmazottja is volt egy évig, s Békéscsabán is kondicionált másfél esztendőt.

Budapestre az ezredéves kiállítás után jött Molnár László. A Pallas-nyomdának akkori technikai vezetője, a szakirodalmi téren oly nagy érdemeket szerzett Pusztai Ferenc szívesen alkalmazta őt. 1899 május 21-én a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájába lépett be, s rövid megszakítással itt dolgozik ma is, vagyis immár huszonhárom esztendeje.

Hymen rózsáncait első ízben 1884 december 24-én szedte magára Molnár kollégánk. Másodszor 1910 május 25-én nősült. Azóta is boldog családi életet él. Fia már embernyi ember, gyógyszerész és öröme telhetik benne, csakúgy, mint vígan csicsergő, kedves kis unokáiban.

NAGY KÁLMÁN

Ez a magas kora mellett még ma is daliás termetű kollégánk 1857-ben született Győr városában. Szülei korán elhaltak, s ezért nagyanyja gondoskodott neveltetéséről. A négy elemi és egy latin osztály elvégzése után 1871 január 1-ével a győri Czéh Sándor-féle nyomdába állott be fizetés nélkül számított három esztendőre szedőtanulónak. Fölszabadulása után még négy hónapot töltött e jóhírű nyomdában, de a munka megcsappanván, főnöke átküldte őt édesapjának magyaróvári nyomdájába. 1879 október 1-ig, katonasághoz bevonulása napjáig, maradt Nagy Kálmánunk a magyaróvári Czéh-féle nyomdában. A katonáskodás nehéz három esztendeje alatt szakaszvezetőségig vitte, majd pedig áttették az 56. népfőlkelőhadosztályhoz, mint tisztjelöltet. Leszerelése után ismét visszatérve Magyaróvárra, 1889-ig dolgozott a Czéh-féle nyomdában.

Ujabb tapasztalatokra vágyva, még ebben az évben Győrbe utazott, ahol a Surányi-féle nyomdában vállalt kondíciót. 1892-ben kilépve, dolgozott Nagybecskereken a Pleitz Ferenc Pál nyomdájában, később Komáromban Spitzer Sándornál. Innen Budapestre jött, s a Wodianer-nyomdában szedősködött tizenkét évig (1895–1907), majd átlépett a Korvin Testvérekhez (1907–1908), innen pedig a Márkus Samu nyomdájába (1908–1909), aztán a Pátria-nyomdába (1909–1910). Még ez évben (1910 június 27-én) a Pesti Könyvnyomda Részvénytársasághoz került, ahol hat esztendei korrektoroskodás után most ismét a szedőszekrény mellett keresi meg a kenyerét.

Nagy Kálmán kollégánk kétszer nősült meg hosszú pályafutása alatt; először 1885-ben, 23 esztendeig éldegélve együtt a hitvesével; majd néhány évi özvegység után 1913-ban másodszor nősült, feleségül vevén Kovács Erzsébetet, akivel boldog egyetértésben él együtt ma is.

HIRSCH FERENC

szaktársunknak bár egyszerű kis történet az élete, de bőségesen vannak benne fölemelő momentumok.

1857 augusztus 16-ikán született Budán. Édesapja szegény állami hivataloszolga volt, ki örömet iskoláztatta volna fiát, de szerény anyagi körülményei nem engedték ezt meg. Az elemi iskola negyedik osztályának elvégzése után odaadta tehát a magyar kir. állami nyomdába tanulónak.

Hirsch Ferenc tanulási ideje 1870 november 20-ától 1874 október 31-éig tartott. Fölszabadulása után az állami nyomdában maradt gépmesteri minőségben egészen 1877 október 3-áig, amikor három esztendőre katonának kellett bevonulnia.

A katonáskodás elmulta után ismét az állami nyomdában találjuk Hirsch Ferencet. Itt dolgozott ernyedetlen buzgalommal ama bizonyos emlékezetes dátumig – 1895 november 14-éig – amikor is a kondícióban való megmaradás és a szaktársi tisztesség dilemmája meredt itt Budapesten a nyomdai munkások ezrei elé.

Hirsch Ferenc az utóbbit választotta, aminek következtében a boszuálló bürokrácia a sztrájk lezajlása után nem engedte őt vissza a régi munkahelyére. Megrendszabályozták!

Keserves idők következtek Hirsch szaktársunkra és szegény, ártatlan családjára. Apró, csipri-csupri kisegítő kondíciócskák, sok nélkülözés, szenvedés, de a becsület megmaradt.

1896 év elején ilyenképpen dolgoztatott a Légrády Testvérek, majd a Rigler József Ede nyomdájában. Átmenve a Czettel és Deutschhez, 1898 május 20-ikán saját szántából kilépett, s mert a fővárosban nem ígérkezett számára kondíció, a veszprémi Köves és Boros-féle nyomdába ment gépmesternek. Másfél esztendőt töltve Veszprémben, megint csak visszatért Budapestre, hol ismét a Légrády Testvérek nyomdájában kapott kondíciót. Innen kilépve, a Kosmosnál dolgozott hat hónapig, majd több kisebb fővárosi nyomdában is rövidebb-hosszabb ideig, míg végre 1904 szeptemberében a Pesti Könyvnyomda Részvénytársasághoz került, ahol ma is fiatalos erővel végzi a nehéz munkáját.

Hirsch szaktársunk is kétszer nősült a hosszú évtizedek folyamán. 1885 február 1-én nőül vette Pozsár Máriát, aki gyors egymásutánban két fiú- és egy leánygyermekkel örvendeztette meg őt, öt évi boldog együttélés után azonban fiatalon elhalt. Másodszor 1891 június 15-én nősült meg, nőül véve Duzendorfer Lujzát, kivel még ma is híven megoszthatja minden bűjút-baját. Második házasságából született kis fia korán elhalt.

NOSKE ERNŐ GYULA

barátunkat, a hangjegynyomda érdemes művezetőjét idegen föld szülte. Egy új és értékes technika mestereképpen Németországból került hozzánk, s az idők folyamán itt akklimatizálódott, dús gyökeret eresztve a magyar rögbe.

1855 március 23-án született a sokszorosító művészetek Mekkájában, Lipcse városában. Az elemi és polgári iskolák összesen hét osztályát ott végezve, 1869 húsvétjakor beállott E. J. Pickenhahn hangjegymetsző intézetébe tanulónak. Négyesztendős tanulási idejének letelte után egy ideig még tanítómesterénél maradt, majd ismeretei öregbítése végett átment az F. W. Garbrecht-féle ugyancsak lipcsei hangjegymetsző-műintézetbe. Innen vonult be katonának 1875-ben.

Három-esztendei katonáskodás után megint visszament Garbrechthez, de csakhamar továbbhajtotta őt az intelligens német munkások közös tulajdonsága: a tudásvágy, az érdeklődés minden iránt, ami új és szokatlan. 1879-től 1889 végéig, tehát teljes tíz esztendőn keresztül Oroszországban dolgozott Noske Ernő, még pedig előbb Szent-Péterváron a Bernard M. cégnél, majd Moszkvában Jürgensonnál. Különösen az utóbbi városban tele érdeklődéssel szívta magába azt a sokféle szépséget és színes hangulatot, ami a nagy-orosz városoknak a sajátja.

Visszatérve Lipcsébe, a Brandstetter-féle műintézetben dolgozgatott, amikor egyszerre csak megjelent ott Falk Zsigmond dr., a világhíres magyar könyvnyomtató lovag Falk Zsigmondnak akkor még csak húsz-éves, tettevagyó és tüzes ambíciójú fia, akinek lipcsei tanulmányútja fordulatot jelent Noske Ernő életében.

Falk Zsigmond dr., a praktikus nyomdász és elősmert zeneköltő fájdalommal látta, hogy hangjegy-előállítás dolgában a magyar sokszorosító-ipar képességei végtelenül gyöngék, s esztendőről-esztendőre nehéz milliók vándorolnak ki Németországba olyan magyar kóta-művekért, amelyek egy magyar hangjegy-nyomda föllállítása esetében bízást itt készülhetnének. Ennek a magyar hangjegynyomdának megalapítását tűzte ki tehát legelső céljául, s fiatalos lelkesedésével s kitartásával sikerült is terveit megvalósítania.

Az új vállalkozás technikai vezetőjéül Falk dr. a nyugodt, komoly, megbízható és kitűnő szakerőt, Noske Ernőt szemelte ki, aki csakhamar útra kelt s 1891 január 20-án elfoglalta a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság hangjegymetsző-osztályának művezetőségét. Ő rendezte be ezt az osztályt, s azóta is az élén áll. Főnökei megbecsülik, kollégái – az általa nevelt magyar hangjegymetszők – szeretik és tisztelik. A nyomda 1918-ik évi jubileumakor kitüntetésben is részesült: a koronás ezüst érdemkeresztet kapta.

NOVÁTZKY JÁNOS

Aki ezt a mi mindig jókedvű és fáradhatatlan barátunkat látja, el se gondolná, hányszor és mennyire végigvert már rajta a sors durva keze. Annyi helyes életfilozófia gyülemlett össze ebben a pirosposzsgás egyszerű öreg emberben, hogy e tekintetben a bölcseséget kanállal evett tudósok is bizvást tanulni járhatnának hozzá.

1860 június 24-ikén született Pesten, a Józsefváros régi híres Sörfőző-utcájában, a Gschwind-féle szeszgyárban, ahol édesapja „főmester” volt. Elemi iskoláit – ő be szegény volt akkoriban Pest városa iskolák dolgában – a József-fiárvaházban végezte Barczen Lajos igazgatósága alatt, de édesapjának korán közbejött halála után már *tízéves* korában tanulónak kellett mennie Schmutzler Vencel könyvkötőmesterhez (a József-tér és Harminczad-utca sarkán).

Fölszabadítása 1875 február 25-én történt meg Geller József könyvkötő-ipartestületi elnök lakásán. Ünnepeztünk minden örömét tönkre zúzta azonban édesanyjának halálhíre. Kitörő öröm és lesújtó gyász egy napon!

Nováitzky János ekkor még nem volt tizenöt éves, de már át kellett vennie az összes családfői gondokat árván maradt kis testvérkéit illetőleg. Dolgozott, sokat és ernyedetlenül!

Egy évet a tanítómesterénél töltött. 1876 és 1877-ben Bakits, Scher Manó és Hirhager Károlynál kondicionált, 1878 és 1879-ben a Légrády Testvéreknél a Nádor-utcában. Majd 1879 november 1-én belépett a Pesti Könyvnyomda Részvénytársasághoz, amely vállalatnak (háromesztendős pesti és bécsujhelyi katonáskodási idő megszakításával) mindmáig alkalmazottja.

Évek hosszú során dolgozott Nováitzky János mint könyvkötő a vágógépek mellett, kitéve mindig annak, hogy a szórakozottság egy pillanataért esetleg egyik kezének elvesztésével fizet. Hát el is veszítette a jobb kezét, de – s ebben rejlik a sors különös játéka – nem a vágógépen való folytonos veszedelmekkel járó munkálkodása közben, hanem villanyos-szerencsétlenség következtében.

S ekkor, a szerencsétlenség után magasztosult ki Nováitzky János jelleme: régi jókedve hajszálnyit sem változott, panaszos szót soh'sem hallani tőle, szemei ép oly derűsek, mint fiatalsága legboldogabb napjaiban.

Mert boldogságban is volt része az ünnepeztünknek. 1887 februárjában vezette oltárhoz Tatarek Borbálát, ki az idők folyamán tizenegy gyermekkel ajándékozta meg jó Nováitzky Jánost. A tizenegy gyermek közül – sajna – ma már csak két fia és két leánya él; hat gyermeke kicsiny korban halt el; egy pedig, a 19 esztendős Béla, 1914 karácsonyán elesett. Ó be hányfélekép is hoztunk áldozatot mi szegény munkások a hazának!

WIRTH KÁROLY

könyvkötő munkástársunk bár hatvanhat évet morzsolta le már, de élte csöndes és zajtalan, több mint ötven esztendeje kizárólag az ernyedetlen munkára szorítózkodó.

1856-ban született Budán, az akkoriban még kies és barátságos Tabánban, amelynek szűk kis utcácskáiból s muskátlis házikóiból rács és német idiómák szűrődtek szerte; magyar csak nagyon-nagyon elvétve.

Wirth Károly ott nevelkedett, ott járta végig a maga német iskoláját, de a mellett megtanult magyarul is, s mindenek fölött emberül kivette részét a magyar hazáért való fizikai munkálkodásból.

1869-ben állott be tanulónak Horváth Imre vármegyeutcai könyvkötő-mesterhez, s végigküzdvén magát a régimódi inasévek valamennyi strapáján és megaláztatásán, 1873-ban fölszabadult. Három esztendeig még a tanítómesterénél maradt, majd átment Geller Józsefnek kitűnő hírnevű kecskeméti-utcai könyvkötészetébe, ahol jó négy esztendőt töltött el a legváltozatosabb munkával.

A lovag Falk Zsigmond igazgatása alatt álló Pesti Könyvnyomda Részvénytársaságnak a jobb megélhetési viszonyok s egyéb körülmények következtében nagy volt a vonzóereje ez időben Budapest nyomdászaira s könyvkötőire; Wirth Károly is kapva kapott az alkalmon, midőn 1881 szeptemberében lehetősége nyílt a beléphetésre ez intézet kötelékébe. Több mint negyven esztendeje ennek, s Wirth munkástársunk – négy-esztendős megszakítást leszámítva – ezt az egész hosszú időt e vállalat szolgálatában töltötte el, híven és jókedvűen dolgoztatva ma is, csak úgy mint fiatal korában.

Családi élete is nyugodt és kellemetes volt ünnepeltünknek. 1885-ben nősült, gyermekei nincsenek; szelid és boldog egyhangúság aranyozza be az öreg házaspár napjait!

A Pesti Könyvnyomda R.-T. személyzete:

Andris József
Arnstein Henrik
Bartl János
Bartos Géza
Bartza Oszkár
Bencze László
Bere Károly
Berger Dezső
Blitz Fanny
Blumenthal Ilona
Bon Antónia
Boros Lászlóné
Bótos Zsófia
Brenner Márton
Brunner Adolf
Brunner Ignác
Csuvik István
Daubek József
Dékány Anna
Dinovits Ferenc
Dobler Irma
Dvorcsák Andrásné
Dvorzsák Antalné
Epstein Dezső
Erdős Jenő
Faltusz Józsa
Faludi László
Faludi Lászlóné
Fauszek Károly
Fekete Gézáné
Forgács István
Freiberg Adolf
Früstük Rezső
Fuhrmann Márkus
Galambos Paula
Gawel Gyula
Geiszler János
Geiszt Lajos
Gerbán József
Gernedl Erzsébet
Goldfinger Frida
Goldfinger Szerén
Gönczi József
Greil Henrik
Grócz Ernő
Grolig László
Groszmann Vilmos
Gruber Róza
Gyurcsik János
Hajek Ferencné
Herczmanszky István
Hirsch Ferenc
Hoffmann Antal
Hollner István
Horváth Ferenc
Horváth Jánosné
Hovanyetz Ferenc
Hulley Johanna
Huszár Kornélia
Huszár Mária
Jándy Imre
Janecka Antal
Janecka Béla
Jászay Gyula
Jatzkó Győző
Juricskai Artur
Kapuváry István
Kávássy Géza
Kellner Etel
Kicher László
Kiss Vilma
Kitzinger Antal
Knorr Teréz
Kozdera Gyula
Kozári János
Kozári Jánosné
Kránitz István
Kuhn Etel
Kujarik Ernő
Ladányi József
Ladányi József ifj.
Lamár Mária
Lang Anna
Loidl Ödön
Ludmányi Lajos
Luszt Sándor
Máhr Anna
Mahr Ferenc
Majtényi Lajos
Matmann József
Matyaga Márton
Medetz Gusztáv
Mészárovi Katica
Meszner Ilona
Mihályffy Gyula
Molnár László
Moravetz Ferenc
Nagy István
Nagy Kálmán
Nebahly József
Neumann Sándor
Niklay Mariska
Noske Gyula Ernő
Novák László
Nováczky János
Patacsik Károly
Paudler Katalin
Paulich János
Paulich Jánosné
Pawlicsek Ferenc
Pénzes Sándor
Pintér Fanny
Pollák Ármin
Preisz Józsefné
Propper Jenő
Puccetti Adolf
Reichenberg Ármin
Reichmann Lajos
Rohrmann Borbála
Saly Ferenc
Schäffer Ilona
Schäfner Rezsóné
Schandl Emilné
Schandl Mária
Schnabl Boldizsárné
Schwandtner Károlyné
Soós Béla
Steinhübel Vilmosné
Steininger Sándor
Szegő Alajos
Szehr Katalin
Szeniczai Mihály
Szentirmai László
Szikora János
Tanay József
Tancza Margit
Thauer László
Tibai Erzsébet
Tibai Pál
Tóth Gáspár
Turcsányi Józsefné
Tüskés Mihály
Ungváry István
Urbanek Károly
Veréb Vilmos
Vidovics Matild
Vogl Vilmos
Vojnár János
Vormündl Antal
Vörös Pál
Vörös Vilmos
Vrassovits Mária
Waldmann Zsigmond
Wéber György
Weninger Józsefné
Wenkó Ferenc
Wiesenberg Jenő
Wikidal Gizella
Winkler József
Wirth Károly
Wlach Károly
Zahumenszky Géza
Zimmermann Adolf
Zsámboky Konrád